

Л. О. СУЩЕНКО

доктор педагогічних наук, доцент
Класичний приватний університет

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті теоретично осмислено перспективні шляхи розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, проаналізовано акмеосинергетичні аспекти професійного самовдосконалення педагогів у контексті європейської інтеграції. Доведено, що післядипломна освіта є фундаментальною основою української освітньої системи, характерною ознакою якої визначено цільову спрямованість на посилення культуротворчої функції освіти, формування етико-педагогічних цінностей, на тривалі інновації, що забезпечуватимуть зміну світогляду освітянина. Експліковано принципи ефективного розвитку системи післядипломної освіти.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, перспективні шляхи, розвиток, модернізація, оновлення.

Глобальні цивілізаційні завдання нової епохи неможливо вирішити поза сферою освіти, адже саме вона є провідним чинником формування людського капіталу й національним ресурсом розвитку.

Актуалізація потреби в переосмисленні місця та ролі людини в системі суспільних відносин, збагачення її соціальною компонентою зумовлюють необхідність розвитку професіоналізму сучасного педагога. Навчальний заклад сьогодні потребує конкурентоспроможного педагога з холістичним, продуктивним мисленням, здатного здійснювати соціально-професійну діяльність на високому рівні в умовах постійного вибору, діяти не тільки як гарний виконавець, а й як носій концептуальних ідей розвитку конгруентного освітнього простору.

Варто зазначити, що переосмислення глобалізаційних процесів позначається на всіх рівнях освіти. Не стала винятком і післядипломна освіта, яка передбачає приведення цієї ж якості освіти у відповідність до потреб соціокультурного розвитку, а підсилення динамічності цих процесів зумовлює наявність мобільного носія педагогічної професії, який готовий генерувати та впроваджувати нові цінності освіти.

Із цього погляду саме інститути післядипломної педагогічної освіти (далі – ІППО) здатні створити умови для цілеспрямованого, систематичного й безперервного розвитку професіоналізму сучасних освітян.

Післядипломна педагогічна освіта – фундаментальна основа української освітньої системи, головним пріоритетом якої є особистість педагога. Характеризуючи систему післядипломної педагогічної освіти, варто відзначити її цільову спрямованість на посилення культуротворчої функції освіти, формування етико-педагогічних цінностей, на тривалі інновації, що забезпечуватимуть зміну світогляду освітянина.

Неперервна професійна освіта охоплює декілька етапів підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення: навчання в загальноосвітньому закладі, позашкільна діяльність, дозвілля, професійне навчання й адаптація, а також реалізація особистого потенціалу, особистих новоутворень у професійній та постпрофесійній діяльності.

Реалізація ідеї інтеграції в європейський простір потребує переорієнтації всіх цих ланок освіти щодо підготовки компетентних, мобільних, конкурентоспроможних на ринку праці спеціалістів.

Перспективи розвитку післядипломної педагогічної освіти (ППО) дорослих досліджено в працях Т. Бойченко, В. Дивака, І. Драч, Г. Єльнікової, І. Зязюна, С. Крисюка, В. Маслова, Н. Ничкало, В. Олійника, Л. Оліфіри, Л. Пуховської, В. Пуцова, М. Романенка, В. Семиченко, Т. Сорочан, Т. Сущенко, у яких зазначено, що система післядипломної освіти – це впорядкована сукупність навчальних закладів, науково-методичних установ, органів управління, які сприяють безперервності процесу професійного становлення та розвитку педагогів на різних етапах професійної кар'єри, на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період, переходу від трансляції певного обсягу знань до професійного розвитку педагогічних працівників на засадах компетентнісного підходу, що забезпечуватиме формування в них здатності до використання знань на ціннісних засадах, активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційних форм навчання.

Мета статті – розкрити та проаналізувати перспективні шляхи розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні в умовах сьогодення.

Так, у державних документах, зокрема в Білій книзі української освіти, наголошено на тому, що стратегічною метою системи фахового зростання педагогічних працівників є забезпечення умов для їхнього безперервного професійного розвитку й саморозвитку, формування відповідних потреб [1].

Міжнародне співробітництво в системі ППО спрямоване на реалізацію низки міжнародних проектів і програм, зокрема: “Громадянські ініціативи в Східній Європі”, “Розвиток громадянських компетентностей в Україні”, “Міжнародний шкільний проект”, “Світ без кордонів”, “Відкритий світ”, “Громадсько активна школа”, “Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю”, “Intel. Навчання для майбутнього”, “Microsoft. Партнерство у навчанні”, “Talkingcultures”, “Європейське мовне портфоліо”, “Освіта для стійкого розвитку в дії” тощо. Щороку інститути (академії) ППО встановлюють контакти та підписують договори про співпрацю з новими міжнародними партнерами, активно залучають до інноваційних проектів і програм навчальні заклади всіх рівнів [2, с. 145].

Важко заперечувати те, що система ППО в умовах сьогодення є не просто системою підвищення кваліфікації, а єдиним механізмом переорієнтації педагогів щодо змісту, засобів навчання, системи ціннісних орієнтацій тощо. Власне ППО стала основою неперервної системи освіти протягом усього життя для всіх педагогів.

Перед тим як шукати відповідь на питання: “Які ж умови необхідно створити для максимального розвитку й самореалізації кожної особистості педагога, щоб забезпечити здатність для його навчання впродовж життя?”, хочемо уточнити: йдеться про пошук науково обґрунтованих позицій та парадигм, орієнтованих на неперервний професійний розвиток освітян, безпосередньо пов’язаний з їхньою здатністю й готовністю успішно виконувати педагогічну діяльність.

Зауважимо, що конструювання концептуальних підходів щодо модернізації та оновлення системи післядипломної освіти ми здійснювали на базі таких принципів і підходів:

- безперервності (систематична, послідовна та цілеспрямована робота з педагогічними кадрами, розрахована на довготривалий період);
- конкурентоспроможності (розуміння особистої відповідальності за власне професійне життя та вміння ефективно реалізувати свій потенціал у реаліях сучасного суспільства);
- суб’єктності (визнання особистості педагога як суб’єкта педагогічної взаємодії);
- комплексності (формування професійних знань у тісному зв’язку з уміннями та необхідними професійними навичками у відповідності до професіограми конкретної категорії педагогічних працівників);
- оптимізації (планомірне вдосконалення роботи з фахівцями на засадах сучасних тенденцій функціонування системи післядипломної педагогічної освіти, впорядкування всіх її компонентів);
- людиноцентризму (партнерська взаємодія суб’єктів навчання в умовах реалізації гуманістично орієнтованого підходу);
- конструктивізму (активно-позитивне ставлення суб’єктів навчання один до одного на основі гуманістичних цінностей);
- наступності та перспективності (розвиток професіоналізму педагогів має ґрунтуватися на постійній рефлексивній основі, з урахуванням недоліків і досягнень набутого попереднього досвіду);
- варіативності та диференціації (врахування індивідуальних особливостей різних категорій педагогів: вік, стаж роботи, рівень теоретичної та практичної підготовки тощо);
- єдності індивідуальних і колективних форм роботи (передбачає нерозривний зв’язок колективних класно-аудиторних форм отримання знань з індивідуальною самостійною роботою слухачів);
- інноватики (цілеспрямоване запровадження нововведень у післядипломний педагогічний процес);
- стимулювання й підтримки комфортно-привабливого духовного клімату (створення позитивного емоційного підґрунтя, чуттєвої основи контакту між учасниками післядипломного навчання, панування атмосфери доброзичливості, відкритості й толерантності).

Варто зазначити, щоб післядипломна освіта стала справді людиноперетворювальною, вона має за змістом й організацією бути звернена до

“внутрішніх сфер” людини, викликаючи в неї неспокійне самоусвідомлення, “особистісний подив” власною складністю й суперечливістю та відповідальне самоперетворення, “переродження самої себе”. Але для цього людині важливо розуміти й сприймати себе, визначати перспективи свого самопросування в розвитку, бачити й використовувати власні інтелектуальні, емоційні, духовно-моральні резерви, засоби самоактивізації та самовідновлення. Іншими словами, сьогодні особливо актуалізувалися системні знання у сфері самоздійснення, самоперетворення, самовдосконалення людини.

Дослідниця проблем післядипломної освіти О. Самсонова зауважує, що перспективи розвитку теорії навчання дорослих перебувають у прямій залежності не тільки від продуктивності академічних інститутів педагогічної науки, а й від рівня духовно-моральної відповідальності суб’єктів педагогічної спільноти. Розуміння глибинних основ освітньої діяльності та фундаменталізації післядипломної освіти дадуть змогу вирішити найактуальніші завдання відтворення інтелектуальної еліти країни, збереження й нарощування творчого потенціалу суспільства [4, с. 76].

Науковець наголошує, що післядипломній педагогічній освіті властиві сутнісні характеристики, серед яких:

- її центрація на становлення та розвиток особистості вихователя, здатного до самовизначення, самореалізації, самоактуалізації та саморегуляції на формування професійних компетентностей, соціально значущих якостей з урахуванням потреб суспільства;
- реалізація людиноцентристського підходу в освітньому процесі, який передбачає визнання самоцінності особистості кожного учасника педагогічного процесу;
- орієнтація не тільки на кінцевий результат, а й на процес оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, цінностями, нормами поведінки засобами спеціально організованого інноваційного середовища [4, с. 76–77].

Виходячи з цих особливостей, методологія модернізації системи післядипломної педагогічної освіти в умовах сьогодення набуває принципово інших ознак і вимагає:

- оновлення законодавчої бази України, розроблення й ухвалення Закону України “Про освіту дорослих”, що сприятиме забезпеченню державної підтримки особистісно-професійного розвитку фахівців;
- розроблення науково обґрунтованих, практично спрямованих концептуальних підходів до організації неперервної освіти педагогічних кадрів в Україні;
- забезпечення науково-методичного супроводу професійної підготовки педагогів;
- використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду організації післядипломного навчання;
- оновлення напрямів, форм і змісту діяльності ІІІО на андрагогічних засадах з урахуванням запитів суспільства;

– запровадження та розвиток дистанційної освіти.

Сьогодні, як ніколи, має відбуватися наукове переосмислення існуючих цінностей щодо системи формування професійної кваліфікації педагогів, актуалізуватися пошук оптимальних форм організації процесу підвищення компетентності педагога в післядипломний період, коли знання, здобуті під час навчання у вищому навчальному закладі, вже застаріли.

Варто наголосити, що формула “освіта впродовж життя” має швидко стати не лише філософським обґрунтуванням української національної концепції неперервної освіти, а й життєвим кредо, філософією життя багатьох наших сучасників, які прагнуть до самовдосконалення, самореалізації в усіх сферах діяльності та, насамперед, визначення й визнання її в професійній сфері. Такі ідеали закладаються в особистості змалку й підтримуються суспільством упродовж життя.

Сучасні концепції післядипломної освіти ґрунтуються на визнанні пріоритетності особистості в процесі розвитку професіоналізму. А сучасна стратегія розвитку сфери освіти дорослих має будуватися на основі забезпечення високоефективного післядипломного педагогічного процесу шляхом збагачення змісту дисциплін концепціями професійного саморозвитку й самовдосконалення; створення особливого простору професійної взаємодії для усвідомлення педагогами розвитку професіоналізму як особистої цінності; спрямування післядипломного педагогічного процесу на підвищення особистісного, професійного та соціального статусу фахівців.

Отже, в результаті реалізації поетапної стратегії змін у період курсової підготовки педагогів очікується: піднесення педагогічної свідомості освітян на більш високий професійний рівень; підвищення їхнього особистого професійного статусу; активне залучення фахівців до екземпліфікації професійного саморозвитку; насиченість педагогічного процесу інтерактивними методами, засобами й нетрадиційними заняттями, спрямованими на професійне самовдосконалення; забезпечення прискореного переходу педагогів на якісно новий, вищий рівень професіоналізму.

Висновки. Наведені дані дають можливість зробити висновок, що професійна співтворчість досягає мети, коли спільний цілеспрямований пошук педагогічної істини сприяє піднесенню педагогічної свідомості освітян на більш високий професійний рівень, полегшенню переходу від навчання до самонавчання; максимальному емоційному залученню кожного педагога до конкретної творчої ситуації; набуттю нових навичок об’єктивного аналізу складних педагогічних явищ, внутрішніх властивостей та досвіду професійних вчинків, їх мотивів.

Ідеться про створення стимулюючої системи навчання, яку педагог сприймав би як щось звичайне й життєво необхідне для роботи, де він міг би сам обирати такі види пізнавальної діяльності, за яких відбувається постійний пошук оптимальних, розрахованих на перспективу педагогічних рішень.

Узагальнюючи, можна сказати, що визначені нами організаційно-педагогічні умови передбачають: наявність продуманої системи заходів їх

методичного забезпечення; спрямування їх на стимулювання самовдосконалення особистості педагога не тільки під час навчання на курсах, а й упродовж усього життя, що передбачає продовження цієї важливої роботи в професійній діяльності; створення адекватних цим цілям зовнішніх впливів, а також системи відносин на основі діалогу, довіри, що дає змогу створити умови для саморозкриття й саморозвитку; організація сприятливого психологічного мікроклімату, формування такої внутрішньої психологічної атмосфери, що характеризується теплотою, повагою до думок і поглядів педагога, емоційною реакцією на значущі для нього події; визнання й належну оцінку досягнень освітянина в педагогічній діяльності.

Список використаної літератури

1. Біла книга національної освіти України / [Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, В. Г. Кремень та ін.] ; НАПН України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Інформ. системи, 2010. – 340 с.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
3. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін : навч.-метод. посіб. / Л. П. Пуховська, М. В. Артюшина, В. Г. Базелюк, П. В. Лушин, О. С. Снісаренко та ін. / за наук. ред. Л. П. Пуховської – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 122 с.
4. Самсонова О. О. Розвиток професіоналізму вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. О. Самсонова. – Запоріжжя, 2016. – 227 с.
5. Сущенко Л. О. Стратегічні напрями модернізації системи вищої освіти в контексті європейського досвіду / Л. О. Сущенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2016. – Вип. 47(100). – С. 347–353.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2016.

Сущенко Л. А. Перспективные пути развития последипломного педагогического образования в Украине

В статье теоретически осмыслены перспективные пути развития последипломного педагогического образования в Украине, проанализированы акмеосинергетические аспекты профессионального самосовершенствования педагогов в контексте европейской интеграции. Доказано, что последипломное педагогическое образование является фундаментальным базисом украинской образовательной системы, характерным признаком которого являются: целевая направленность на усиление культуротворческой функции образования, формирование этико-педагогических ценностей, направленность на длительные инновации, обеспечивающие трансформацию мировоззрения педагога. Эксплицированы принципы эффективного развития системы последипломного образования.

Ключевые слова: *последипломное педагогическое образование, перспективные пути, развитие, модернизация, обновление.*

Sushchenko L. Perspective Ways of Development of Postgraduate Education in Ukraine

The article is devoted to the theoretical understanding of perspective ways of development of postgraduate education in Ukraine, analysis akmeosinergeticheskikh aspects of professional self-improvement of teachers in the context of European integration. It is proved

that postgraduate education is the fundamental basis of the Ukrainian educational system, a characteristic feature of which are the target aimed at strengthening the cultural and creative function of education, formation of ethical and pedagogical values, focus on long-term innovations that provide the transformation of teacher worldview. Explicate the principles of effective development of postgraduate education.

Based on these characteristics, the methodology of modernization of postgraduate education in today's conditions becomes fundamentally different characteristics: update the legislative framework of Ukraine, drafting and adoption of the Law of Ukraine "On adult education" that will promote public support personal and professional development specialists; development of scientifically based, practically designed conceptual approaches to lifelong learning in Ukraine; providing scientific and methodological support training of teachers; the use of foreign experience progressive ideas of postgraduate training; update the directions, forms and content on andragogical principles taking into account the demands of society; the introduction and development of distance education.

Summarizing, we can say that we have defined organizational and pedagogical conditions include: the availability of measures crafted their methodological support; targeted at stimulating the self-identity of the teacher not only during courses but also throughout life, providing for the continuation of this important work in professional activity; the establishment of adequate external influences these goals, building a system of relations based on dialogue, trust, allowing to create conditions for self-disclosure and self-development.

Key words: *postgraduate education, perspective way, development, modernization, renewal.*